

Organisatie van de rechtspraak - België

c) Nadere bijzonderheden over de rechterlijke instanties

1. Vrederecht

De vrederechter is de rechter die het dichtst bij de burgers staat. Hij wordt overeenkomstig de grondwet benoemd door de Koning. België heeft 187 vrederechten.

Samenstelling

Er is een vrederecht in ieder gerechtelijk kanton (art. 59 van het Gerechtelijk Wetboek). Een gerechtelijk kanton kan een of meer gemeenten omvatten, met uitzondering van grote steden. De vrederechter is een alleenrechtsprekende rechter.

Bevoegdheid

Het vrederecht is een burgerlijk gerecht. De belangrijkste taak van de vrederechter is de behandeling van burgerlijke en handelsgeschillen.

De bevoegdheden van de vrederechter kunnen worden verdeeld in algemene en bijzondere bevoegdheden.

Wat de algemene bevoegdheden betreft, neemt de vrederechter kennis van alle vorderingen waarvan het bedrag 1 860 EUR niet te boven gaat, behalve die welke de wet aan zijn rechtsmacht onttrekt, met name de vorderingen bedoeld in de artikelen 569 tot en met 571, 574 en 578 tot en met 583 van het Gerechtelijk Wetboek.

Artikel 590 van dit Wetboek wijst de vrederechter een algemene bevoegdheid voor burgerlijke en handelszaken toe, die beperkt is tot vorderingen waarvan het bedrag 1 860 EUR niet te boven gaat.

De vrederechter heeft een groot aantal andere, bijzondere bevoegdheden, ongeacht het bedrag van de vordering. De bevoegdheden van de vrederechter zijn opgesomd in de artikelen 591 en 593 tot en met 601 van het Gerechtelijk Wetboek.

2. Politierechtbank

Een of meer rechters in de politierechtbank oefenen hun taak uit binnen de territoriale grenzen die aangegeven zijn in het bijvoegsel bij het Gerechtelijk Wetboek.

Samenstelling

De politierechtbanken bevatten een of meer kamers (art. 60 van het Gerechtelijk Wetboek).

Bevoegdheid

Op burgerlijk gebied neemt de politierechtbank kennis van alle vorderingen tot vergoeding van schade ontstaan uit een verkeersongeval, ongeacht het bedrag, zelfs indien het zich heeft voorgedaan op een plaats die niet toegankelijk is voor het publiek (art. 601bis van het Gerechtelijk Wetboek).

3. Rechtbank van eerste aanleg

Er is in ieder gerechtelijk arrondissement een rechtbank van eerste aanleg (art. 73 van het Gerechtelijk Wetboek). Krachtens artikel 568, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek, neemt de rechtbank van eerste aanleg kennis van alle vorderingen, behalve die welke rechtstreeks voor het hof van beroep en het Hof van Cassatie komen.

Volgens dit beginsel is de rechtbank van eerste aanleg de gewone rechterlijke instantie, naast de bijzondere rechterlijke instanties, zoals de arbeidsrechtbank, de rechtbank van koophandel en het vredegerecht. De rechtbank van eerste aanleg heeft een algemene bevoegdheid en neemt dus kennis van zaken die door de wetgever niet aan een ander gerecht zijn toegewezen.

Samenstelling

De rechtbank van eerste aanleg bestaat uit een of meer kamers voor burgerlijke zaken, uit een of meer kamers voor correctionele zaken en een of meer jeugdkamers. Die kamers vormen drie afdelingen, genaamd:

- burgerlijke rechtbank,
- correctionele rechtbank, en
- jeugdrechtbank (art. 76, eerste en tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek).

De vorderingen in burgerlijke zaken die tot de bevoegdheid van de rechtbank van eerste aanleg behoren, worden toegewezen aan kamers met één rechter, behalve in de uitzonderingsgevallen die bij de wet zijn bepaald (art.91, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek).

Uit hoofde van artikel 92, lid 1, van het Gerechtelijk Wetboek moeten bepaalde vorderingen worden toegewezen aan kamers met drie rechters, met name de burgerlijke rechtsvorderingen tot verbetering van de akten van de burgerlijke stand, de burgerlijke rechtsvorderingen aangebracht naar aanleiding van drukpersmisdrijven en het hoger beroep tegen vonnissen gewezen door de vrederechter en de politierechtbank.

Bevoegdheid

De artikelen 568 tot en met 572 hebben betrekking op de bevoegdheden van de rechtbank van eerste aanleg.

In burgerlijke zaken doet de rechtbank van eerste aanleg uitspraak, ongeacht de waarde van het geschil, over de vordering tot uitvoerbaarverklaring van de beslissingen gegeven door buitenlandse rechters, met toepassing van artikel 570, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek.

4. Arbeidsrechtbank

Er is in ieder gerechtelijk arrondissement een arbeidsrechtbank (art. 73 van het Gerechtelijk Wetboek). De arbeidsrechtbank is een gespecialiseerd gerecht dat in eerste aanleg kennis neemt van geschillen op het gebied van sociale zaken.

Samenstelling

De arbeidsrechtbank bestaat uit beroepsmagistraten en lekenrechters.

De voorzitter van de arbeidsrechtbank, de ondervoorzitter(s) en de rechters die de kamers van de arbeidsrechtbank voorzitten, zijn beroepsmagistraten. Naast deze beroepsrechters zijn er rechters in sociale zaken. Dezen nemen, onder voorzitterschap van beroepsmagistraten, deel aan de uitoefening van de rechtsprekende functie (art. 197 tot en met 202 van het Gerechtelijk

Wetboek). De rechters in sociale zaken worden benoemd op voordracht van de representatieve organisaties van werkgevers, werknemers-arbeiders, werknemers-bedienden en zelfstandigen (art. 199, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek).

Bevoegdheid

De verschillende bevoegdheden van de arbeidsrechtbank staan vermeld in de artikelen 578 tot en met 583 van het Gerechtelijk Wetboek.

Zo is de arbeidsrechtbank bevoegd voor zaken op het terrein van individuele sociale geschillen en voor geschillen op het gebied van sociale zekerheid en sociale bijstand.

Zij neemt tevens kennis van vorderingen met betrekking tot arbeidsongevallen en beroepsziekten. Haar bevoegdheid strekt zich ook uit tot bepaalde wetten inzake het bestaansminimum, pensioen, enz. De toepassing van de administratieve sancties bepaald bij de wetten en verordeningen bedoeld in de artikelen 578 tot en met 582 van het Gerechtelijk Wetboek en bij de wet betreffende administratieve geldboeten toepasselijk in geval van inbreuk op sommige sociale wetten, behoort eveneens tot haar bevoegdheid.

5. Rechtbank van koophandel

Overeenkomstig artikel 73 van het Gerechtelijk Wetboek is er een rechtbank van koophandel in ieder gerechtelijk arrondissement.

De rechtbank van koophandel is een gespecialiseerd gerecht. De voorzitter is een beroepsmagistraat. De rechtbank heeft een gemengde samenstelling, in die zin dat zij bestaat uit beroepsrechters en rechters in handelszaken; deze laatsten zijn mensen uit de praktijk van het zakenleven.

Samenstelling

De rechtbank van koophandel bestaat uit een of meer kamers. Elke kamer wordt voorgezeten door een rechter in de rechtbank van koophandel (beroepsrechter) en bestaat daarnaast uit twee rechters in handelszaken (art. 84, eerste en tweede lid en art. 85, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek).

De rechters in handelszaken worden door de Koning voor een vernieuwbare termijn van vijf jaar benoemd (art. 203, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek). Hun benoeming is onderworpen aan een aantal bij de wet bepaalde voorwaarden. Zij moeten met name handel hebben gedreven of hebben deelgenomen aan het bestuur van ofwel een handelsvennootschap waarvan de hoofdvestiging zich in België bevindt, ofwel een representatieve professionele of interprofessionele organisatie uit de handel of de nijverheid, of vertrouwd zijn met het bestuur van een onderneming en met boekhouden (art. 205, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek).

Bevoegdheid

De rechtbank van koophandel heeft een algemene bevoegdheid uit hoofde van artikel 573 van de Gerechtelijk Wetboek. In dat kader neemt de rechtbank met name kennis van geschillen tussen kooplieden die handelingen betreffen die de wet als daden van koophandel aanmerkt en die niet onder de algemene bevoegdheid van de vrederechter (op basis van de waarde van de vordering) of onder de bevoegdheid van de politierechtbanken vallen (art. 573, 1°, van het Gerechtelijk Wetboek). Naast deze algemene bevoegdheid heeft de rechtbank van koophandel een bijzondere bevoegdheid afhankelijk van de aard van het geschil. Uit hoofde daarvan neemt de rechtbank van koophandel kennis van een aantal geschillen, zelfs wanneer de partijen geen handelaar zijn (art. 574 van het Gerechtelijk Wetboek).

Tot de bevoegdheid van de rechtbank van koophandel behoort eveneens het hoger beroep tegen de door de vrederechter in eerste aanleg gewezen beslissingen inzake geschillen tussen

kooplieden betreffende handelingen die de wet als daden van koophandel aanmerkt of inzake geschillen betreffende wisselbrieven, en door de politierechtbank in de gevallen bepaald bij artikel 601bis van het Gerechtelijk Wetboek (art. 577, eerste en tweede lid, van datzelfde wetboek).

6. Rechtsmacht van de voorzitters van de rechtbank van eerste aanleg, van de arbeidsrechtbank en van de rechtbank van koophandel

De voorzitters van de rechtbank van eerste aanleg, van de arbeidsrechtbank en van de rechtbank van koophandel hebben als voorzitter, alleen rechtsprekend, een bevoegdheid in kort geding en doen bij voorraad uitspraak over de spoedeisende vorderingen die bij hen aanhangig worden gemaakt.

- a) Volgens de bewoordingen van artikel 584, eerste lid, Gerechtelijk Wetboek, doet de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg, in gevallen die hij spoedeisend acht, bij voorraad uitspraak in alle zaken, behalve die welke de wet aan de rechterlijke macht onttrekt.

Het spoedeisende karakter is dus een voorwaarde voor de kortgedingprocedure bij de voorzitter¹.

De bevoegdheid in kort geding van de voorzitters van de arbeidsrechtbank en de rechtbank van koophandel is echter, in tegenstelling tot de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg, die over volledige rechtsmacht beschikt, beperkt tot de aangelegenheden die tot de respectieve bevoegdheid van die rechtbanken behoren (art. 584, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek).

Uitspraak doen bij voorraad betekent dat de beslissing van de voorzitter in kort geding de bodemrechter aan wie de zaak zal worden voorgelegd, niet bindt (art. 1039, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek).

De procedure in kort geding voor de voorzitter wordt gekenmerkt door snelheid. In beginsel wordt de zaak bij de voorzitter bij verkorte dagvaarding aanhangig gemaakt. De termijn van dagvaarding bedraagt ten minste twee dagen (artikel 1035, tweede lid 2, van het Gerechtelijk Wetboek). De vordering in kort geding kan ook door vrijwillige verschijning worden ingeleid.

- b) In geval van volstreekte noodzakelijkheid kan de zaak ook bij eenzijdig verzoekschrift aanhangig worden gemaakt overeenkomstig artikel 584, derde lid, van het Gerechtelijk Wetboek (artikelen 585 en 586, en 1025 e.v., van het Gerechtelijk Wetboek).
- c) Daarnaast doet de voorzitter op verzoekschrift uitspraak, met name over aanvragen tot uitvoerbaarverklaring of visa:
- van de scheidsrechterlijke uitspraken verleend in België of in het buitenland, behoudens die welke zijn bedoeld in artikel 606, 1°, van het Gerechtelijk Wetboek;
 - van de authentieke akten verleden in het buitenland, waardoor hypotheek werden verleend op goederen in België of die toestemming inhouden tot doorhaling of vermindering van die hypotheek;

¹ "Er is sprake van spoedeisend geval wanneer een onmiddellijke beslissing wenselijk is om schade van een bepaalde omvang of ernstige ongemakken te voorkomen" (Cass., 21 mei 1987, 1160).

- van alle andere authentieke akten die verleden zijn in het buitenland, voor zover er met die landen een verdrag bestaat tot regeling van de uitvoerbaarverklaring van die akten (artikel 586 van het Gerechtelijk Wetboek).

7. Hof van beroep

Er zijn in België vijf hoven van beroep (art. 104 van de Grondwet). Deze vijf hoven van beroep zijn respectievelijk gevestigd in

- Antwerpen, waarvan het rechtsgebied de provincies Antwerpen en Limburg omvat;
- Brussel, waarvan het rechtsgebied de provincies Vlaams-Brabant, Waals-Brabant en het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad omvat;
- Gent, waarvan het rechtsgebied de provincies West-Vlaanderen en Oost-Vlaanderen omvat;
- Luik, waarvan het rechtsgebied de provincies Luik, Namen en Luxemburg omvat, en
- Bergen, waarvan het rechtsgebied de provincie Henegouwen omvat.

Het begrip rechtsgebied wijst in dit verband op de territoriale bevoegdheid.

Samenstelling

Elk hof van beroep bevat kamers voor burgerlijke zaken, kamers voor correctionele zaken en jeugdkamers (art. 101, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek).

Het hof van beroep bestaat uit een eerste voorzitter, kamervoorzitters en raadsheren in het hof van beroep. De kamers van het hof van beroep houden zitting ofwel met drie raadsheren in het hof van beroep, de voorzitter daaronder begrepen, ofwel met één lid, kamervoorzitter of raadsheer in het hof (art. 101, tweede en derde lid, van het Gerechtelijk Wetboek).

Bevoegdheid

Het hof van beroep is een gerecht van tweede aanleg en neemt met name kennis van hoger beroep (art. 602 van het Gerechtelijk Wetboek)

- tegen beslissingen in eerste aanleg gewezen door de rechtbanken van eerste aanleg en door de rechtbanken van koophandel;
- tegen uitspraken in eerste aanleg gewezen door de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg en door de voorzitter van de rechtbank van koophandel;
- tegen beslissingen gegeven door Belgische consuls in het buitenland;
- tegen beslissingen inzake verkiezingen gegeven door het college van burgemeester en schepenen en door de hoofdbureaus.

Het hof neemt tevens kennis van rechtsvorderingen tot vervallenverklaring van het staatsburgerschap en van aanvragen om eerherstel inzake faillissement (art. 604 en 605 van het Gerechtelijk Wetboek). Zie ook de gevallen bedoeld in de artikelen 603 en 606 van het Gerechtelijk Wetboek.

8. Arbeidshof

Er is een arbeidshof in ieder rechtsgebied van een hof van beroep (art. 103, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek). Dat betekent dat er vijf arbeidshoven zijn voor het gehele Koninkrijk. Het arbeidshof is een in sociale zaken gespecialiseerd gerecht van tweede aanleg.

Samenstelling

Het arbeidshof bestaat uit kamers die zitting houden met één raadsheer in het arbeidshof en, naar gelang het geval, met twee of vier raadsheren in sociale zaken (art. 104, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek).

De samenstelling van het arbeidshof is gemengd, net als die van de arbeidsrechtbank. Het arbeidshof bestaat uit beroepsmagistraten en rechters in sociale zaken, raadsheren in sociale zaken genaamd. Het arbeidshof bestaat aldus uit een eerste voorzitter, kamervoorzitters, raadsheren in het arbeidshof en raadsheren in sociale zaken (art. 103, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek).

De raadsheren in sociale zaken die zitting houden in een kamer die kennis neemt van hoger beroep tegen een vonnis betreffende de aangelegenheden bedoeld in artikel 578, 1°, 2°, 3° en 7°, van het Gerechtelijk Wetboek, worden benoemd ofwel als werkgever, ofwel als werknemer-arbeider of werknemer-bediende, naar gelang van de hoedanigheid van de betrokken werknemers, (art. 104, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek). Het aantal raadsheren in sociale zaken hangt af van de aard van de zaak die aan de betrokken kamer wordt voorgelegd (art. 104 van het Gerechtelijk Wetboek).

Bevoegdheid

Het arbeidshof neemt kennis van het hoger beroep tegen beslissingen in eerste aanleg van de arbeidsrechtbanken en van de voorzitters van de arbeidsrechtbanken (art. 607 van het Gerechtelijk Wetboek).

9. Hof van Cassatie

Er bestaat voor geheel België één Hof van Cassatie. Dit Hof treedt niet in de beoordeling van de zaken zelf (art. 147 van de Grondwet). Het staat aan de top van alle rechterlijke instanties van de rechterlijke orde en vormt geen gerecht van derde aanleg.

Samenstelling

Het Hof van Cassatie omvat drie kamers en elke kamer van het Hof van Cassatie bestaat uit twee afdelingen, een Nederlandse afdeling en een Franse afdeling. Iedere afdeling bestaat uit vijf raadsheren, de voorzitter daaronder begrepen (art. 128 van het Gerechtelijk Wetboek).

Het Hof van Cassatie bestaat uit een eerste voorzitter, een voorzitter en raadsheren in het Hof van Cassatie. Onder de raadsheren worden vier afdelingsvoorzitters aangewezen (art. 129 van het Gerechtelijk Wetboek).

Bevoegdheid

Volgens de bewoordingen van artikel 608 van het Gerechtelijk Wetboek neemt het Hof van Cassatie kennis van de beslissingen in laatste aanleg die voor het Hof worden gebracht wegens overtreding van de wet of wegens schending van substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen. Het Hof neemt dus kennis van de beslissingen van de hoven en de rechtbanken gewezen in alle zaken en in laatste aanleg (art. 609, 1°, van het Gerechtelijk Wetboek).

Buiten deze bevoegdheid doet het Hof ook uitspraak over andere vorderingen, zoals die welke bedoeld zijn in de verdere leden van artikel 609 en in de artikelen 610 tot en met 615 van het Gerechtelijk Wetboek.

Door de rechtmatigheid van de beslissingen van de rechters die voor het Hof worden gebracht te toetsen en door schending van de wet te bestraffen oefent het Hof een controlerende en coördinerende taak uit (eenheid van rechtspraak).

Het Hof van Cassatie doet echter geen uitspraak over de feiten van de zaak die hem wordt voorgelegd en treedt niet op als gerecht van derde aanleg.